

יוון

(יוונית: אלס, Ellas; יוונית עתיקה: הלס, Hellas; אנגלית: Greece; גרמנית: Griechenland). מדינה בדרום-מזרח אירופה, בדרום הבלקן ובאיים הסמוכים לו. מדינת י' החדשה קמה ב-1830 אחרי מרד בעות'מאנים ששלטו בה 400 שנה. תולדותיה היו רצופות מלחמות מחוץ, בעות'מאנים וכן בבולגרים, ותהפוכות מבית. עד 1924 היתה י' מלוכה, ב-1924 החליט משאל עם לכונן רפובליקה, והמלך, גיאורגיוס (יאורייאוס) II הלך בגולה, וב-1935 החליט משאל עם להחזיר את המלוכה וגיאורגיוס חזר לכסאו. בבחירות ב-1936 לא הושגה הכרעה בין הליברלים ובין המפלגה העממית ובעלי-בריתם המלוכנים, והמלך מינה את הגנרל יואניס (איואניס) מטקסס לראש-הממשלה. מטקסס כונן משטר רודני, גילה עוינות לליברליזם, לקומוניזם ולממשל פרלמנטרי, וכן גילה נטיות פרו-פשיסטיות והידק מאוד את קשרי הסחר עם גרמניה הנאצית. למרות הערצתו את מדיניות הפנים של איטליה הפשיסטית וגרמניה הנאצית לא פגע מטקסס בקשרי י' עם בריטניה, מחשש מעוצמת הצי שלה. ב-13 באפריל 1939, ימים מספר אחרי כיבוש אלבניה בידי האיטלקים, ערבו בריטניה וצרפת לשלימותה של י' אם היא תתנגד לתוקפנות נגדה. הערובות ניתנו למרות שיי' לא כרתה ברית עם בריטניה. בפרוץ מלחמת-העולם השנייה ניסה מטקסס לשמור על ניטרליות וכאשר התגרו בו האיטלקים באוגוסט 1940, בפוגעם בטורפדות בסיירת היוונית 'אלי' (Elli) שעגנה ליד האי טינוס (Tinos, אחד מאיי הקיקלדים), לא הגיבה י'. ואולם, מטקסס דחה את האולטימטום המשפיל שהציגו לו האיטלקים ב-28 באוקטובר 1940, ובו נדרש להסכים לכניסת כוחותיהם לארצו, והם פלשו לי'. הצבא האיטלקי, שפלש מאלבניה, נתקל בהתנגדות נמרצת של צבא י', בפיקודו של הרמטכ"ל גנרל אלכסנדרוס פאפאגוס, וכעבור כמה ימים הדפו היוונים את האיטלקים לאלבניה וכבשו ערים חשובות בדרומה. ואולם, למרות שנלחמו בחירוף נפש, בלמו אותם האיטלקים בהרי אלבניה המושלגים ומנעו מהם לכבוש את ולונה (Valona; היום ולונה – Vlonë – או ולורה – Vlore), הנמל הראשי בדרום, שכיבושו היה מאפשר לכוחות היוונים לקבל אספקה מהים.

בינואר 1941 מת מטקסס, אך המלחמה נמשכה. ב-6 באפריל 1941 התערב היטלר במלחמה כדי להבטיח את אגפו הדרומי לקראת הפלישה הממשמשת ובאה לברית-המועצות, וכוחותיו פלשו לי' דרך יוגוסלוויה ובולגריה. צבא י' נלחם בחירוף נפש בסיועו של כוח בריטי קטן, אך אוגף, ולא עלה בידו לבלום את מתקפת הגרמנים. ב-18 באפריל 1941 התאבד ראש-הממשלה, אלכסנדרוס קוריזיס, הצבא היווני והמלך נמלטו לכרתים והגרמנים סגרו על אתונה. רוב כוחות הבריטים (42,000 מתוך 58,000) הובאו מי'. התוכנית להפוך את כרתים למעוז לא הוגשמה, כי בעקבות התקפה כבדה של הגרמנים מן האוויר (20 במאי 1941) וקרבות עזים נפל האי לידי הגרמנים. חיילים בריטיים רבים נפלו בשבי במערכה בי' ובכרתים, ובהם מספר רב של חיילים יהודים מארץ-ישראל שהושארו ביבשת יוון. שארית

כוחות הבריטים והיוונים נסוגו למצרים. ממשלת י' הגולה והמלך גיאורגיוס עברו ללונדון, ובמרס 1943 עברו לקאהיר, בעקבות תסיסה ומהומות בכוחות הצבא היווני במזרח התיכון. י' חולקה לשלושה אזורי כיבוש: האיטלקים קיבלו את אפירוס (Epirus) שבצפון מערב י', את האיים האיוניים שליד חופי מערב י' ואת מרכז י' ודרומה, מקו פלטונה (Platona) דרומה. הגרמנים החזיקו במרכז מקדוניה, באתונה וברצועה בקצה המזרחי של תרקיה היוונית, ובכלל זה אורסטיאס (Orestias), דידימוטיכון (Dhidhimotikhon) וסופליון (Souflion) הסמוכות לגבול תורכיה, והבולגרים את רוב תרקיה ואת מקדוניה.

גנרל גיאורגיוס טסולאקוגלו מונה לראש-ממשלת בובות כפופה לגרמנים. לאחר זמן באו במקומו אזרחים, קונסטנטינוס לוגותופולוס ואחריו יואניס רליס. מנהיג המפלגה הקומוניסטית היוונית, ניקוס זכריאדיס היה כלוא בדכאו כול המלחמה, אך המפלגה, שכבר בשלטון מטקסס היתה מאורגנת בארגון מחתרתי וצברה בו ניסיון, הקימה בספטמבר 1941 את תנועת המרי 'חזית השחרור הלאומית – אא"ם' (Eam, Ethnikon Apeletherotikon Metopon). בראשית קיץ 1942 הגיעו להרים יחידות הגריליה הראשונות. בראש החשובה שביניהן עמד אתנסיס קלאראס, שכיניו היה אריס ולוכיוטיס.

תנועת המרי הלא-קומוניסטית החשובה ביותר היתה 'אדס' – הצבא הלאומי הרפובליקני היווני (Edes, Ellenikos Dimokratikos Ethnikos Stratos) שבהנהגת הגנרל הרפובליקני נפוליאון זרוס. בראשית קיץ 1942 החלה 'אדס' בפעילות פרטיזנים. באביב 1943 פתח בפעילות צבאית עוד ארגון מרי רפובליקני, 'אקה' – השחרור הלאומי והחברתי (Ekka, Ethniki Kai Kioniki Apelefpherosis) שבהנהגת אלוף-משנה דימיטריוס פסרוס.

בספטמבר 1943 נכנעה איטליה, שלטון האיטלקים בי' התמוטט והגרמנים השתלטו על כול האיזור שהיה בידי האיטלקים. קרוב ל-15,000 חיילים איטלקים שהיו מוצבים בי' עברו לצד בעלות-הברית באמצעות קציני קישור בריטים שליד תנועת המרי היוונית.

במרצ 1944 הסתננו לי' יחידות בריטיות ואמריקניות כדי להטריד את הגרמנים הנסוגים וכן כדי להבטיח נוכחות של בעלות-הברית המערביות אחרי השחרור. בספטמבר 1944 שוחררה רוב י' פרט לרודוס, לכרתים ולעוד איים אחדים, ובהם נכנעו הגרמנים רק עם כניעת גרמניה במאי 1945. אחרי השחרור, פקדו את י' אי-יציבות ומאבקים מדיניים חמורים, ושיאם במלחמת אזרחים שנמשכה עד אוקטובר 1949, כאשר הובסו כוחות הקומוניסטים בידי המלוכנים.

יהדות יוון בשואה. יהודי י' נשמדו בכמה שלבים והעיקריים בהם היו הגירוש במרס 1943 מתרקיה וממקדוניה, שהיו כבושות בידי הבולגרים, הגירושים במרס-מאי 1943, ובקיץ של 1944 משאר חלקי י', שהגרמנים השתלטו עליהם לאחר כניעתה של איטליה בספטמבר 1943. הגירושים האחרונים אירעו לאחר שהאיטלקים נוכחו לדעת שהם הפסידו במלחמה.

הגישה ההיא, נוסף על סלידתם מאכזריות הגרמנים, הניעה את שלטונות הצבא והשלטונות האזרחיים של האיטלקים לסייע ליהודים רבים ככול האפשר להימלט לאיזור הכיבוש האיטלקי או אל מחוץ לבלקן הכבוש.

באפריל 1941 החרים מטה מבצע רוזנברג ארכיונים וספריות יהודיים בסלוניקי ובאתונה. באביב ובקיץ 1941 רוקנו הגרמנים את י' מיבוליה ובזזו את משאביה הטבעיים. כתוצאה מכך היה בשנים 1941-1942 רעב בי', שפגע מאוד באוכלוסייה היוונית ובעיקר סבלו היהודים. ב-11 ביולי 1942 הושפלו בסלוניקי 9,000 גברים יהודים בני 18 עד 45, ואחר-כך נמסרו לפלוגות 'ארגון טוט'. רבים מתו ורבים סבלו ממחלות ומאפיסת כוחות. הקהילה היהודית שילמה כופר בעד הצעירים שנלקחו לעבודה. מנהיגי הקהילה לא הצליחו לגייס את הסכומים הנחוצים והגרמנים הפקיעו את בית-העלמין היהודי הנודע, הרסוהו ומכרו אותו לעירייה, כדי לפצות על ההפרש.

יהודי מקדוניה ותרקיה שסיפחה בולגריה היו הראשונים לגירוש. באמצע פברואר 1943 הסכים שר הפנים הבולגרי, פטור גברובסקי, לגרש לרייך 20,000 יהודים, ובכללם יהודי מקדוניה ותרקיה. את הגירוש אירגן ירוסלב קאליצין, ראש אגף המינהל בקומיסריאט לענייני היהודים בבולגריה (Kev, Komisarstvo Za Evreiskite Vuproosi). קאליצין הקים שלוש נקודות ריכוז, ברדומיר (Radomir), בדופניצה (Dupnitsa) ובגורנה דז'ומיה (Gorna Dzhumaya). בארבע לפנות בוקר של יום 4 במרס 1943 נאסרו יהודי תרקיה, הוחזקו ימים אחדים במחסני טבק והובלו ברכבות לבולגריה. רק כ-200 יהודים ניצלו מהריכוז, חלקם נמלט לאיזור האיטלקי וחלקם היה מגויס לגדודי העבודה. 4,100 האחרים נשלחו ברכבת דרך וינה ומשם ברכבת ישירה לטרבלינקה, ושם נרצחו מיד עם בואם.

האוכלוסייה המקומית באיזור הכבוש בידי הבולגרים היתה מפוחדת לחלוטין מחמת פעולות תגמול אכזריות בגין פעולות פיגוע והתנגדות (עריפת ראשים, כריתת איברים, כיתות ירי וכולי). בולגריה היתה נחושה בדעתה ליישב את השטחים החדשים שסיפחה באיכרים בולגרים ועודדה יציאת יוונים לאיזור הכבוש בידי הגרמנים. למרות זאת הוחבאו כמה יהודים שנמלטו מהריכוז או הובלו אל הפרטיזנים בהרים. ידוע על מעשי עזרה רבים למגורשים מצד לא-יהודים, כשם שידועים מעשי גניבה רבים מהם.

באיזור הכיבוש הגרמני ניצחו דיטר ויסליצני ואלואיס ברונר, נציגי משרדו של אדולף איכמן, על הגירושים באמצעות היודנרט, שבראשו עמד הרב הראשי צבי קורץ, שבדצמבר 1942 מונה לנשיאו. בפברואר 1943 יושמו חוקי נירנברג בידי ד"ר מקסימיליאן מרטון, היועץ למינהל הצבאי הגרמני, והיהודים בודדו בעיקר בשלושה גטאות: אגיה פרסקווי (Hagia Paraskevi), רובע 151 ומחנה המעבר של הברון הירש, כולם בסלוניקי או בסביבתה. במרס-אפריל 1943 הובלו היהודים ממחנה המעבר של הברון הירש ברכבות לאושוויץ. כ-48,000 שולחו להשמדה: 37,000 נרצחו בגז עם בואם, וכ-11,000 נשלחו למחנה העבודה.

בין 30 לאפריל ל-8 במאי 1943 אסרו הגרמנים את יהודי דידימוטיכון, אורסטיאס, פלורונה (Florina), ורויה (Veroia) וסופליון, הביאום לסלוניקי וב-9 במאי שלחום לאושוויץ. רובם נרצחו עם בואם כחלק מהמשלוח ה-17 מסלוניקי. באוגוסט 1943 יצא לברגן-בלזן המשלוח האחרון מסלוניקי, ובכללו חברי היודנרט (74 נפש). בפקודתו של הגנרל אלכסנדר לר, מפקד הארמייה החמישית, העמיד הורמכט לצורכי הגירושים את הרכבות הדרושות.

מנהיגים יוונים יצאו במחאות רבות בפני ממשלת הבובות של י' ובפני רשויות הכיבוש של האיטלקים והגרמנים. כ-150 עורכי-דין בסלוניקי פנו לסימונידס, המושל היווני של מקדוניה ואחר-כך לממשלה באתונה, בעצומה לשנות לפחות את יעד הגירושים מפולין לאי יוון. התגובה היתה כי הגרמנים לא יאשרו בקשה כזאת. פליטים יהודים מסלוניקי באתונה, בסיוע יהודי אתונה, ניסו להפעיל לחץ על הממשלה. הצטרפו אליהם מנהיגים אינטלקטואלים ודתיים, בעיקר הארכיגמון דמשקינוס, וראשי המוסדות להשכלה גבוהה, שדיברו נמרצות בזכות היהודים. ואולם, ד"ר קונסטנטינוס לוגוטופולוס, שב-1943 עמד בראש הממשלה, רצה לשכן את הפליטים היוונים-האורתודוקסים מתרקה, הכבושה בידי הבולגרים, ברבעי היהודים הפנויים בסלוניקי. הוא ניסה בצורה רפה לבלום את הגירושים, בפנותו ב-23 במרס 1943 במכתב למיופה-הכוח הגרמני באתונה, גינתר אלטנברג. המכתב הגיע מאוחר מדי. ב-29 במרס יצאו מנהיגים לא-ממשלתיים באתונה בפנייה שלא היה לה אח באירופה הכבושה, והפנוה לפראטו, המזכיר המדיני של שגרירות איטליה, להפסיק את גירושם של אזרחים יוונים נאמנים. גם הניסיון ההוא נכשל מכיוון שסלוניקי היתה באיזור הכבוש בידי הגרמנים. ממשלתו של יואניס רליס מחתה בפני הגסטפו על הגירושים, ותרמה ליצירת אווירה של מתן סיוע ליהודי י' מצד האוכלוסייה, במיוחד הצטיין פרופסור ניקולאוס לובריס, שהיה אז שר התקשורת, במאמציו הרבים להציל את היהודים.

הפקידים בקונסוליה האיטלקית בסלוניקי, כגון הקונסול גולפו זמבוני, סגן הקונסול קווליריה רזנברג, סטבילה, אמיליו נרי, דפיני, מרצ'י, מרק מוסרי, והגברת ולרי טורס, סייעו ליהודים לברוח לאיזור האיטלקי. מאמציהם סייעו למאות רבות מיהודי סלוניקי לברוח לאתונה. יותר מ-300 קיבלו מהקונסוליה מסמכים איטלקיים מזוייפים.

עם כניעתה של איטליה עברו גם שאר יהודי י' לידי הגרמנים. עד אז הגנו עליהם גנרל קרלו ג'לזו, מפקד המשטרה האיטלקית באתונה וראש המינהל בדרום יוון, ויורשו הגנרל וקרלי. בניצוחו של ויסליצני ובסיוע גנרל הס"ס יירגן שטרופ נאסרו 800 יהודים מאתונה וגורשו לאושוויץ עם יהודים מערים קטנות יותר ביבשת, שנאסרו בימים 24 ו-25 במרס 1944: 352 יהודים מארטה (Arta), 272 מפרוזה (PREVEZA), 12 משפחות מפטרס (Patras), 90 מחלקיס (Chalcis), 130 מוולוס (Volos), 225 מלריסה (Larissa), 50 מטריקלה (Trikkala), 1,860 מיואנינה (Ioannina), ו-763 מקסטוריה (Kastoria). מרביתם נרצחו בגזים עם בואם לאושוויץ.

ב-6 ביוני 1944 נאסרו יהודי קורפו; מתוך 2,000 נשלחו כ-1,800 לאושוויץ, 200 מהם נשלחו לעבודת כפייה והשאר נרצחו בגזים. ב-20 ביולי 1944 נשלחו כ-1,700 יהודים מרודוס דרך פיראוס לאושוויץ, 700 נשלחו לעבודת כפייה והשאר נרצחו. ב-21 במאי 1944 נאסרו 260 יהודים בחניה (Canea) שבאי כרתים. הספינה שהובילה אותם טבעה מסיבה מסתורית. לא היו ניצולים.

על-פי הסטטיסטיקות שנשתמרו באושוויץ הובלו לשם למיצער 54,533 יהודים מ'י, 41,776 מהם נשלחו מיד לתאי הגזים, ו-12,757 (8,025 גברים ו-4,732 נשים) נשלחו לעבודת כפייה, לתזמורת, לניסויים רפואיים (עיקור וניסויים על תאומים) ולזונדרקומנדו. בשנים 1943-1944 הוצבו יהודים מ'י לעתים מזומנות כזונדרקומנדו. קבוצה אחת של 400 איש, שנבחרה בקיץ 1944 כדי להחיש את השמדת יהדות הונגריה, סירבה לקבל את התפקיד, ביודעה כי העונש על כך הוא מוות, וכול אנשיה נרצחו בתאי הגזים. על כך דיווחו כמה ניצולים מאושוויץ. בקיץ 1944 פצע אלברט אררה מלריסה, שהיה עובד בקבוצת פינוי האפר, את שומריו וברח מעבר לנהר ויסלה. הוא נתפס ועונה עד מוות. 135 יהודים שהיו קצינים בצבא י', השתתפו, ואולי חוללו, את המרד שפרץ בימים 6-7 באוקטובר 1944 (או, על-פי כמה מקורות, ב-9 בספטמבר). ניצולים מ'י באושוויץ זוקפים לזכותם את פיצוץ משרפה III; כמעט כול המשתתפים בפעולה נהרגו, שרים את ההימנון היווני. ב-2 באוגוסט 1944 היו באושוויץ 292 גברים יהודים מ'י, 929 גברים באושוויץ II, 517 גברים באושוויץ III וכן 731 נשים. רוב הגברים והנשים מסלוניקי שנבחרו לעבודת כפייה, מתו מקור, מרעב, מטיפוס, מדיזנטריה ומאכזריותם של השומרים. רבים התאבדו משנודע להם גורל בני משפחותיהם. במרד הזונדרקומנדו נהרגו 135 יהודים מ'י. רבים מהכלואים באושוויץ שעוד שרדו ב-1945, יצאו ב-17 בינואר בצעדות המות למאוטהאוזן, לברגן-בלזן, לשטוטהוף ולמחנות אחרים. בתום המלחמה נותרו רק כמה מאות ניצולים. מתוך 54,000 מגורשים, שבו ל'י פחות מ-2,000 יהודים.

באוגוסט 1943 היו כ-300 יהודים מסלוניקי חלק מיחידה של עובדי כפייה שאינם דוברי פולנית, שנשלחו לורשה לנצל את חומרי חורבות הגטו. באוקטובר 1943 נשלחה לגטו ורשה עוד קבוצה של יהודי סלוניקי. רבים מתו ברעב ובמחלות. לזכותו של שאול סנור, יהודי מארץ-ישראל שמוצאו מסלוניקי, שסופו שנתלה בגלל ניסיון לבריחה, נזקפת הצלתם של כמה מחבריו למאסר שהיו חולים. בסוף יולי נשלחו רוב היהודים היוונים לדכאו. במרד ורשה הפולני, באוגוסט-ספטמבר 1944, השתתפו בקרבות יהודים מ'י שעוד שרדו, או שהסתתרו בבונקרים. רבים נרצחו בידי הגרמנים ומעטים בידי פולנים אנטישמיים שהשתתפו במרד. תחילה התפזרו היהודים מ'י שבורשה, כדי להגדיל את סיכוייהם להינצל, אחר-כך התארגנו כמה מהם ליחידה אחת ולחמו תחת דגל י'. רק כ-27 יהודים יוצאי י', שרדו אחרי המרד.

יהודי י' היו פעילים בתנועת המרי בארצם, לפני הקמת יחידות פרטיזנים מאורגנות ולוחמות ואחרי הקמתן. תנועת המרי בי' עברה כמה שלבים. תחילה הקימו חיילים שהשתחררו אחרי המלחמה ב-1940-1941 חברות לוחמות בהרים. לקראת סוף 1942 הן אורגנו וקיבלו אספקה מהמיפקדה הבריטית במזרח התיכון, בעיקר היחידות באפירוס, שהיו יחידות של רפובליקנים או מלכונים (אדס, אקה). אחרים נמלטו לאיזורים במרכז י' (בהרי פינדוס [PINDUS] ואולימפוס [OLYMPIC]) שבהם שלטו הכוחות הלאומיים הדמוקרטיים בהנהגה חזקה של הקומוניסטים (אא"ם-אלאס). רק בסוף 1943 החלה התנגדות צבאית פעילה נגד הגרמנים.

קהילות אחדות שרדו בשלמותן או בחלקן: כול 40 יהודי אגריניון (Agrinion) התפזרו בכפרים, 275 יהודי האי זקינתוס (Zakinthos; Zante) כלל לא גורשו, רוב יהודי תסליה (THESSALY) ומרכז י' הסתתרו אצל שכניהם, נמלטו להרים או לארץ-ישראל דרך תורכיה. ביניהם היו 750 יהודים מוולוס (Volos), 35 מקטריני (Katerine), 500 מלריסה, 450 מטריקלה, 100-150 מקארדיסטה (Kardhitsa), 270 מחלקיס, 2,000 מאתונה, 200 מפטרס.

האוכלוסייה היוונית באיזור הכיבוש האיטלקי סייעה ליהודים וראתה בהם בפומבי אזרחים יוונים. הממשלות היווניות שבשלטון הכיבוש מחו, כאמור, לשווא נגד הגירושים ב-1943. מהאיזור הכבוש בידי הגרמנים. אנשי רוח בולטים בסלוניקי ובאתונה הגישו מכתבי מחאה. הגרמנים סגרו את אוניברסיטת אתונה בתגובה על המחאות. הכנסייה היוונית-האורתודוקסית, בהנהגת ראשה בי', הארכיגמון דמשיקינוס, גילו התנגדות במחאה רשמית, באגרות רועים לכמורה בבקשה להגן על פליטים יהודים, בהסתרת יותר מ-250 ילדים יהודים ובהנפקת מסמכי הטבלה מזוייפים. יותר מ-600 אנשי כמורה יוונים נאסרו ורבים אף גורשו. משטרת אתונה הנפיקה מסמכים מזוייפים. קונסוליות ספרד, תורכיה ואיטליה הגנו על כול יהודי שיכול היה לטעון לאזרחות שלהן. כך ניצלו אלפים רבים. המחתרת היוונית הסתירה יהודים, הבריחה אותם לחלקים הלא כבושים בי', או העבירה אותם לתורכיה. במאמציהם סייעו גם לחיילים מארץ-ישראל, שנתקעו בי' לאחר כשלוני חיל המשלוח הבריטי ב-1941, להימלט מהגרמנים.

היהודים ביוון אחרי המלחמה. ב-1941 ישבו בי', ובכלל זה ברודוס שסופחה לי' לאחר מלחמת-העולם השנייה, 77,178 יהודים, מהם 56,000 בסלוניקי. כ-96% מיהודי סלוניקי ניספו בשואה; כ-1,000 שבו לאחר המלחמה ועוד 1,000 אחרים עלו לארץ או היגרו לצרפת ולארצות-הברית. כיום מחזיקה קהילה יהודית קטנה בסלוניקי מרכז תרבות, ספרייה להיסטוריה, שני בתי-כנסת, בית-עלמין, בית-אבות ובית-ספר יסודי.

רוב יהודי י' מתגוררים כיום באתונה. זמן קצר לאחר המלחמה חיו שם 4,930 יהודים, ובסוף שנות ה-80 ירד מספרם לקצת פחות מ-3,000. הם מחזיקים בית-כנסת, מוזיאון יהודי, בית ספר יסודי ובית-עלמין.

רוב יהודי תסליה – לריסה, טריקלה, וולוס – שרדו בהרים. אחרי המלחמה, היתה הגירה ניכרת משם לישראל ולאתונה. הקהילות ההן, וכן קהילות קטנות יותר, כגון רודוס, חלקיס, קורפו ויואנינה, קטנות מכדי לקיים חינוך יהודי, פעילות תרבות ותפילה סדירה בציבור. לרוב עברו משם הצעירים לאתונה ולארצות-הברית, ובני הדור הזקן בקהילות העירוניות הקטנות הללו הולכים אט אט לעולמם.

מן המגורשים מתרקה לא שב לי' אף ניצול אחד. קבוצה של 40 יהודים ששרדה, מכיוון שאנשיה נשלחו לעבודת כפייה בבולגריה, עלתה לישראל. חיים יהודיים בקהילות כגון סרה (Serrai), דרמה (Drama), קסנתי (Xanthi), קומוטיני (Komotini) ואלכסנדרופוליס (Alexandrous Polis), חדלו להתקיים. קהילת זקינתוס שרדו, פרט ל-30 קורבנות רעב, אך לאחר המלחמה עלו רוב אנשי הקהילה לישראל.

אחרי המלחמה סייעו מועצת הקהילות היהודיות בי' (Kentriokon Israelitikon) Symvoulion), עם ה'ג'וינט' בבניית בית-כנסת, בית-ספר, מועדונים ובתי-אבות. ניצולי השואה שבו לי' חסרי כול, ובסיוע הארגונים הללו שיקמו את עצמם.

ממשלת י' הסמיכה את הארגון לסיוע ולשיקום יהודי י' באיתור רכוש אבוד ובמתן פיצויים. הניצולים היהודים בי' קיבלו פיצויים מגרמניה, אך כ-700 ניצולי שואה בישראל לא זכו לשום פיצוי בעד רכוש משפחתם שנשדד ונבזז בידי הנאצים.